

Mücadele Stratejileri Üzerine Leo Panitch ile Söyleşi¹

Görkem Akgöz²-Barış Karaağaç³

Çeviren: Damla Keşkekci, Onurcan Ülker

Görkem Akgöz-Barış Karaağaç (GA-BK): Öncelikle *Praksis* adına size teşekkür etmek istiyoruz. Sizinle söyleşi yapmak bizim için bir onur. İlk sorumuz şu olacak: *Socialist Register 2013*'ün önsözünde strateji sorunu bağlamında, 20. yüzyıl boyunca sola egemen olan iki stratejik kavrayışın, yani sosyal demokrat parlamentarizmin ve Leninist öncücülüğün, anti-kapitalist siyasetin birer aracı olarak iflas ettiklerini öne sürmüştünüz. Bu tespitin üzerinde biraz daha durmanız mümkün mü? Sizce neden bu iki strateji de başarısızlığa uğradı ve bu başarısızlığın reform-devrim ilişkisi bağlamında bugüne yansımaları nelerdir?

Leo Panitch (LP): Evet, her ikisinin de 21. yüzyılda ayakta kalma noktasında başarısız oldukları çok açık. Komünist kitle partileri, iktidara geldikleri Sovyet Bloğunda ya da Çin gibi ülkelerde, açıktır ki başarısızlığa uğramışlardır. Her ne kadar Çin gibi bazı ülkelerde varlıklarını koruyor olsalar da, bu partiler komünist elitlerin kendilerini burjuvaziye dönüştürmelerinin birer aracı haline gelmişlerdir. Batı Avrupa'nın, İtalya ve Fransa'nın, köklü komünist partilerine gelince... İtalya'da Demokrat Parti, tıpkı Amerikan Demokrat Partisi gibi gittikçe sağa kayıyor ki bu parti, zamanında, dünyadaki en büyük ve yaratıcı komünist partilerden birisiydi. Fransız Komünist Partisi ise geldiğimiz noktada bir gölgeden farksızdır. 1960'ların radikallerinin içinden çıkan Leninistler, artık Leninizmi terk ettiklerini söyleyeceklerdir. Şunu ifade etmemiz gerekiyor ki, eskiden kurulmuş ufak tefek siyasi topluluklar (*groupuscule*), eski Stalinist komünist partilerin -Sovyet Bloğunda yönetici özneler olsalar bile- birer değişim öznesi olarak yolun sonuna geldiklerinin farkına varmışlardır. Bu partiler her ne kadar bir dönem yönetici özneler olabilmişlerse de, gerek Sovyet Bloğunda, gerekse diğer her yerde, yaratıcılıklarını ve önderlik kapasitelerini yitirmişlerdi.

1 Leo Panitch York Üniversitesi (Kanada) Siyaset Bilimi Bölümü öğretim üyesidir. *Yordam Kitap*'ın Türkçeye çevirdiği *Socialist Register* Dergisi'nin editörlüğünü yapmaktadır.

2 Dr., Hacettepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü.

3 Dr., York Üniversitesi, Siyaset Bilimi Bölümü.

Açıkçası ben de, Ralph Miliband'ın *Socialist Register* 1976'daki "Moving On" makalesinde ifade ettiği gibi, Leninist toplulukların son derece sektir ve çatışmacı olmalarının sebebinin, marjinalize edilmeleri olduğu kanısındayım. Marjinalize edilmişlerdi; çünkü sektir ve çatışmacıydılar. Bütün söylemlerini, kavramlarını ve siyasal başlangıç noktalarını Bolşevik Devrimi hareketinden devşirmeye ve bunu, bambaşka bir zamanda, konjonktürde ve mekânda yapmaya çalışıyorlardı. Leninizmi partiye ilişkin birtakım ilkeler olarak ele almak ve Troçkizm, Maoizm vb. üzerinden "gerçek Leninizmi" bulmaya çalışmak şüphesiz son derece Marksist olmayan bir tutumdur. Her yerde karşımıza çıkabilecek bu gibi partiler asla kitleleşemediler. Ve nihayetinde bunlar, Sosyalist İşçi Partisi (*Socialist Workers' Party* -SWP) örneğinde de görüşebileceği üzere İngiltere'de artık ölüm döşegindedirler. Bunlar bazı yerlerde, mesela Fransa'daki Sol Cephe (*Front de Gauche*) örneğindeki gibi yeni yaratıcı hareketlerle birleşiyor olabilirler. Ancak şunu da ifade etmek gerekiyor ki, Leninizmin iflas ettiğini söylemek, bugün artık sadece bulgulara işaret etmek anlamına geliyor. Oysa bizler, tam da bu iflasın nedenlerini tartışmalıyız.

Şimdi bir de sosyal demokrasiye dönelim. Şurası açık ki sosyal demokrat siyasetlerin doruk noktası, Batı'da Keynesçi refah devleti hareketiydi. Sosyal demokrasinin, zaten çoktandır halkı sosyalizm için eğitmek ya da harekete geçirmek gibi bir derdi kalmamış bulunuyordu. Devletin içine girmiş bulunsunlar ya da bulunmasınlar, zaten çoktandır reform talepleriyle bir pazarlığın parçası olmuşlardı. Kapsamlı reformların eninde sonunda kapitalizm açısından çelişkiler meydana getireceğini kesinlikle anlayamadılar. Şöyle ki, bu reformlar, işçilerin, gençlerin, kadınların ve hatta göçmenlerin elini çok daha güçlü kıldı ve dolayısıyla bu kesimlerin özgüvenini arttırdı. Sonuçta bu, mali açıdan devlet ve kârlar üzerinde bir baskı yarattı ve kapitalizmin çelişkilerini keskinleştirdi. Bu durum, söz konusu reformların kaçınılmaz sonucuydu; çünkü sosyal demokrasinin reformları kapitalizmi aşmak için kullanmak gibi bir çabası yoktu. Bu reformları durdurmak ya da bunlara birkaç ufak rötüş yapmak istediler; ne var ki bunları, iktidarı sermayenin elinden almak için bir zemin olarak değerlendirmeyi hiç de denemediler. Aslında, Sam Gindin ve benim de kitabımızda belirttiğimiz üzere, söz konusu süreçte bu reformlar sadece madun sınıfların elini güçlendirmekle kalmadı, sermayeyi de daha güçlü kıldı. Sonuçta, çelişkiler 1970'lerde su yüzüne çıktığında, sermaye çok daha güçlü bir konumda bulunuyordu. Ve sosyal demokrasi, 1970'lerden beri, sermayenin küreselleşmesi ve neoliberalizm bağlamında kendine bir yer arıyor. Dolayısıyla, işçilerin başka bir yerdeki yüksek ücretli işçilerle yarışabilmelerini sağlamak için bilgi ekonomisini anlamaya çalışalım ya da onları mesleki eğitimden geçirelim dediler. Fakat kendilerini rekabetçi anlayışa tamamıyla kaptırdılar.

GA-BK: Bunu özellikle İngiltere'deki "Üçüncü Yol"da (*Third Way*) ya da Almanya'daki Schröder'in "Yeni Orta"sında (*Neue Mitte*) görebiliyoruz.

LP: Evet, gerçekten de öyle. Aslında Mitterand'ın radikal Keynesçilikten vazgeç-

tiği andan itibaren, pek çok açıdan Avrupalı sosyal demokratlar neoliberal Avrupa'nın inşasına önderlik ettiler. Ancak serbest piyasanın neoliberal Avrupa'sını kurduktan sonra bir Avrupa Sosyal Şartı'na (*European Social Charter*) sahip olacaktık!

Öyleyse sorun şudur: Sosyal demokrat partiler hâlâ birtakım sosyalist öğelere sahip olamazlar mı? Elbette ki olabilirler. Bir kere en ilginç noktalardan biri, bu partiler halen daha dikkate değer bir işçi sınıfı tabanına sahipler. Ve bu işçi sınıfı tabanına sahip olmaları, sosyalist, solcu yönelimler geliştirebileceklerini gösteriyor. Bugün (Ed) Miliband çıkıp da “Ben Blair’in takipçilerinden farklıyım” diyebiliyor; Irak Savaşı'na desteklemiyor, elektrik fiyatlarını sabit tutacağını açıklıyor. Bütün bunları iyiye delalet olması ümit edilebilir. Açıkçası ben, bu politikacıların söylediklerini yapabilecek yeterliliğe sahip olduklarına ikna olmuş değilim. Sermaye genişlemeye devam edecekse, bu sözünü ettikleri radikal programa karşıt bir süreç olmak durumunda ve küreselleşmenin bir parçası olmaya can atıkları müddetçe de, sermaye denetimi uygulamaları olası değil. Ayrıca ben bu politikacıların, insanları nasıl harekete geçireceklerini ve bir parti hareketi yaratabileceklerini bildiklerini de düşünmüyorum.

GA-BK: Acaba bilmiyorlar mı, yapmak mı istemiyorlar, yoksa yapamıyorlar mı?

LP: Bilemiyorum; bütün bu saydıklarınızın söz konusu duruma yol açan etkenler arasında bulunmaları pekâlâ muhtemeldir...

GA-BK: İkinci sorumuz şu olacak: Bertell Ollman gibi kimi Marksistler kapitalizmin sonunun yakın olduğunu savunuyorlar. Fakat siz, böyle bir şeyin gerçekleşebilmesi için, işçi sınıfının bu geçişin araçlarına sahip olmasının ve kapitalizmi sona erdirecek stratejiler geliştirebilmesinin gerekliliğini vurguluyorsunuz. Bu konuyu da biraz açmanız mümkün mü? Ayrıca Mayıs 2013'te Türkiye'de verdiğiniz bir röportajda, Türkiye'de kapitalizmin hemen o anda sona ermesini hiç de istemeyeceğimizi söylüyordunuz. Acaba bu tam olarak ne anlama geliyor?

LP: Ben İstanbul'a, Bertell Ollman'ın hemen ardından geldim. Dolayısıyla böyle bir soru sormanız çok doğal. Kaldı ki, sadece Ollman da değil, Wallerstein gibi daha birçok Marksist ve radikal düşünür de kapitalizmin ölüm döşğinde olduğunu öne sürmeyi pek seviyor. Açıkçası ben de, kapitalizmin, sıklıkla “kapitalizmin dördüncü büyük krizi” ya da “21. yüzyılın ilk büyük krizi” olarak anılan uzatmalı bir küresel kriz içinde bulunduğu kanısındayım. Bilindiği gibi ilk büyük kriz 19. yüzyılın sonlarında yaşanmış ve 1896'da sona ermişti. Bunu “Büyük Buhran” takip etti. Ardından ise 1970'lerdeki stagflasyon geldi... Bence içinde bulunduğumuz kriz de uzun sürecek. Ama sonuçta kapitalizm, bu krizler oldu diye sona ermiyor. Kapitalizmin gelinek noktada güçlü bir dinamizme sahip olmadığını gösteren bir gelişme göremiyorum. Son otuz yılda sanayi ve sanayi sonrası devrimlerin ötesine geçilip internet, biyoteknoloji vb. gibi yeni birikim alanları yaratıldığını kabul etsek bile -ki ben etmiyorum- kapitalizmin uzun süreli durgunluğunun tek sonucu kapitalizmin sona ereceği değil, ancak çok çirkin bir kapitalizmde yaşayacağımız

olurdu. Dolayısıyla insanların kapitalizmin çöktüğünü söylerken tam olarak neyi kastettiklerini bilemiyorum. Hâlihazırda kapitalizmi işlevsiz kılacak bir etken yok. Bunu bir dünya fevelalarında da görebiliriz. Tahminimce demek istedikleri şey, kapitalizmin durgunluğundan yararlanarak verili çelişkilere son verebilecek birtakım devrimci öznelerin mevcut bulunduğu. Fakat bunu açıkça dile de getirmiyorlar. Evet, “İşgal Et!” hareketi gibi bir ayaklanmanın olduğunu görüyorlar. Ancak bu, son tahlilde toplumsal ilişkiler düzeninin pekiştirildiği veya yeniden üretildiği devletin içine girme kapasitesi olarak görülüyor. Nihayetinde bu, devletin içine girmek ve barışçıl olsun ya da olmasın devrim yapmak bir siyasal araçtır; ama onların derdi bu değil. Kapitalizmin sona ereceğini söylerken tam olarak neyi kastettiklerini gerçekten anlamıyorum. Öylesine yıkılıp gideceğini mi düşünüyorlar? Aksine günümüzde, çok çok hızlı bir kapitalist gelişmenin eskiden “Üçüncü Dünya”nın bir parçası olarak anılan pek çok ülkede ortaya çıktığını görüyoruz ki Türkiye’de bu ülkeler arasında sayılabilir. Köylülük ve özellikle bir hayli küçük çaplı da olsa küçük burjuvazi proleterleşiyor.

GA-BK: Özellikle Çin, Hindistan ve Brezilya’da...

LP: Evet. Bu bir yönüyle çelişkilerle dolu bir süreç; ama neticede kapitalizm yayılıyor ve kökleşiyor. Dahası, bu ülkelerdeki yeni proleterlerin Batı’daki işçilerin bireysel tüketim seviyelerine öykünmeleri olasılığıyla da karşı karşıya geliyoruz. Henüz geçen Eylül ayında Brezilya’daydım. Orada bir sanayi merkezi olmasına karşın Sao Paulo’ya gittiğinizde, buranın pek çok açıdan halen daha bir üçüncü dünya şehri olduğunu görebiliyorsunuz. Sokaklardaki barınaklar, çok eski evler... Fakat bunların yanı sıra büyük apartmanlara rastlamak da mümkün. Tıpkı Türkiye ve diğer benzer ülkelerde de olduğu gibi... Evet, işçiler bu apartmanlardan mortgage ile daire alabiliyorlar. Ancak bunu yaparken çok çok fazla borçlandıklarını da göz ardı etmemek lazım. Ve burası, her ne kadar hala bir üçüncü dünya şehri desek de, her birkaç kilometrede bir Walmart, bir alışveriş merkezi, bir oto galeri görebiliyorsunuz ve işçi sınıfının yaşam standartlarının ne ölçüde arttığına şahit olabiliyorsunuz. Fakat dediğim gibi, aynı zamanda çok çok fazla borç yükü altına girdikleri de bir gerçek. Dolayısıyla, kapitalist finansal ilişkilerin ağına düşmüş olduklarını da söyleyebiliriz; ki bu Batı işçi sınıflarının da eylemliliğini baltalayan önemli bir unsurdur. Elbette bu durumun türlü çelişkiler yaratmadığını savunuyor değilim. Fakat ilk sorunuza dönersek, insanların içinde bulundukları çelişkileri kavrayacak ve onları kapitalizmin ötesine geçecek bir siyasal rotaya sokacak bir siyasal güç yoksa, kapitalizm kendini yeniden üretecektir.

GA-BK: Yani iyimser olmak için bir sebep görmüyorsunuz, öyle mi?

LP: Aslına bakarsak mükemmel protesto örnekleri olduğu kanısındayım. Türkiye’de geçen yıl gerçekleşen protestolar örneğin, gerçekten çok etkileyiciydi. Madrid’deki ve Wall Street’tekiler de öyle... Ne var ki ancak nefesiniz kesilene dek protestoyu sürdürebilirsiniz. Protestoyu iktidara dönüştürme kapasitesinden yok-

sunsanız, ancak birbiri ardına protesto gösterileri düzenlersiniz; o kadar. Yani esas mesele, protestoya katılan güçleri devletin içine girip onu dönüştürebilecek siyasal örgütlenmelere yönlendirebilmektir. Bunun Avrupa'da gerçekleştirilebildiği tek istisna, eski komünist, sosyal demokrat ve Leninist grupların küreselleşme karşıtları, çevreciler gibi birtakım yeni toplumsal hareketlerle, esas olarak Avro-komünistlerin önderliği altında yirmi yıllık süreç içinde bir koalisyon kurdukları Yunanistan oldu. Ve bu sayede, söz konusu krizden bir siyasal iktidar zemini yaratarak çıkabilmeyi başardılar.

GA-BK: SYRIZA'dan (Radikal Sol Koalisyon) bahsediyorsunuz sanırım...

LP: Evet, SYRIZA'dan bahsediyorum. Fakat bu, yalnızca tek bir örnek. Ne var ki, son derece dikkate değer ve önemli de bir örnek, ve şayet kriz devam eder ve hatta daha da yayılırsa güdüleyici de olabilir. Bu mümkündür. Evet, şimdilerde ABD'de ve İngiltere'de bir büyüme var gibi görünüyor; fakat üçüncü dünyada döviz ve sermaye piyasalarındaki istikrarsızlık, her şeyin başa sarmasına neden olabilir. Bekleyip göreceğiz. Gelecekte de büyük toplumsal patlamalar yaşanabilir ve SYRIZA gibi siyasal partiler ortaya çıkabilir. Fakat şimdilik, parti şeklinde siyasal bir güç haline gelebilen tek örnek Yunanistan'daki SYRIZA'dır. Bu bir yönüyle umut verici, bir yönüyle ise moral bozucu. SYRIZA'nın seçimleri kazandığını ve devletin içine girebildiğini düşünelim. Diyelim ki sözlerini tuttular ve çerçevesi Troyka tarafından belirlenen tüm yasaları yürürlükten kaldırdılar. Sermayenin öylece Yunanistan'dan çıkıp gitmesini önlemek için muhtemelen sermaye denetimleri uygulayacaklardır. Ve eğer Avro bölgesinden çıkıp Drahmi'ye geri dönerlerse, Avrupa'nın geri kalanı ve ABD tarafından cezalandırılacaklardır. Böyle bir durumda Yunan halkının yaşam şartları, iyileşmek bir yana çok daha kötüye gidebilir. Tabi ki eğer Kuzey Avrupa'daki güç dengelerinde Yunanlılara nefes alma imkânı tanıyacak bir değişim gerçekleşmezse... 1917'de olan buydu.

GA-BK: Ne yazık ki AB'nin merkezinde böyle bir eğilim gözlemleyemiyoruz... Peki, AB'nin çevre ülkelerinin ve AB'ye katılmak isteyen ülkelerin AB ve Avro ile ilişkileri bağlamında, sol bir stratejinin dayanakları neler olmalı?

LP: Gelineen noktada Avrupa'nın başlıca kapitalist ülkelerinde başarılı bir sosyalist strateji gündeme gelmeden, Avrupa kurumlarını dönüştürebilecek bir sosyalist stratejinin ortaya çıkıp çıkamayacağı çok sorunlu bir mesele. Ve ben açıkçası, Almanya ve Fransa gibi ülkelerde radikal dönüşümler gerçekleşmeksizin Avrupa'ya dönük bir program ortaya konabileceği konusunda çekimserim. Sosyalist bir Avrupa vizyonu ortaya koyduk diyelim; fakat bu krizde de gördüğümüz üzere Avrupa'daki iktidarın etki alanı hala ulus devlet temelli. Şurası açık ki, tek tek ülkelerdeki stratejik-programatik dönüşümlerden bağımsız bir vizyon geliştirmek pek de mümkün değil.

GA-BK: Sermaye birikiminin belirli bir seviyeye ulaştığı Türkiye gibi ülkelerde eski tip anti-empyralist mücadelelerin hala geçerli ve sürdürülebilir olduğunu

düşünüyor musunuz? Ve diğer bir soru: Sam Gindin’le birlikte kaleme aldığınız “Küresel Kapitalizm ve Amerika İmparatorluğu” (*Global Capitalism and American Empire*) kitabında çizilen çerçeve içerisinde değerlendirdiğinizde, emperyalist sistem içerisinde Türkiye gibi ülkeleri nereye yerleştiriyorsunuz? Yine bir Türk gazetesine verdiğiniz röportajda Türkiye’den, yüzünü Orta Doğu’ya döndükçe siyasi ve aynı zamanda sermaye birikimi için de bir merkez haline gelen, alt-emperyal bir güç olarak bahsetmişsiniz ve bu durumun Türk hükümetinin başını ağrıtabilecek sorunlara yol açabileceğine işaret etmişsiniz. Türkiye ve bölgede yaşanan son gelişmeler ve özellikle Türkiye siyasetinde meydana gelen son kırılmalar temelinde, bu savınızı biraz daha açmanız mümkün mü?

LP: Emperyalizmin “merkez” ile tanımlandığı ve bağımlı üçüncü dünya ülkelerinin “çevre” olarak genellendiği “merkez-çevre” türü bir analiz hiçbir zaman pek açıklayıcı olmamıştır. Açıkçası ben, Türkiye gibi bir ülkenin kavramın eski anlamıyla “Batı emperyalizminin” hedefi olduğu şeklindeki görüşü fazlasıyla sorunlu buluyorum. Merkez kapitalizme ne ölçüde entegre olduğu bir yana, küresel güneyde pek az insan Kanada’yı kapitalist merkezin bir parçası olarak görmektense, bir hedefi olarak gördü. Oysa bazı özgünlükler olmakla birlikte, Türkiye gibi ülkelerin de merkez kapitalist ülkelerde ortaya çıkanla aynı sermaye akışlarına açık olduğunu görüyoruz. Bana kalırsa esas sorun, Türkiye’nin de aralarında bulunduğu G20 içindeki kapitalist ülkelerin, küresel kapitalizmin yönetiminde G7 türü düzenlemelere nasıl entegre oldukları... Evet, Gindin ve benim “*Amerika İmparatorluğu*”nda yaptığımız analiz bağlamında, Amerikan İmparatorluğu’nun şemsiyesi altında küresel kapitalizmin yönetimine katılan bütün devletlerin önemli ölçüde görelî özerklikleri olduğu görüşüne katılıyorum. Ve Türkiye, Çin, Brezilya gibi ülkeler de, bu özerkliği fazlasıyla kullanıyorlar. Fakat bunu, tam da Amerika devletinin kurumlarının egemen olmayı sürdüreceği küresel kapitalizme daha iyi koşullarda, daha fazla entegre olabilmek için yapıyorlar. Ama aynı zamanda bu çerçeve içerisinde daha iyi bir duruma gelmeyi ve daha fazla söz sahibi olmayı da umuyorlar. Ben dil, din, kültür, tarih gibi pek çok unsurun farklılaştığı bu ülkeleri entegre edebilmenin, Amerikan İmparatorluğu ve G7 ülkeleri için, örneğin Kanada’ya kıyasla, çok daha büyük bir sorun olduğu kanısındayım.

Ben, gelişmekte olan ülkelerin küresel kapitalizmin yönetimine girdikleri bu sürece, terimin eski anlamıyla “emperyalizm” üzerinden değil, sürecin getirdiği çelişkiler üzerinden bakıyorum. Türkiye, Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da hem sermaye birikimi açısından, hem de siyasal açıdan önderlik etme tutkusuna sahip ve gelecekte bunu belki gerçekleştirebilir. Brezilya, Güney Ortak Pazarı’nda (MERCOSUR) benzer bir rol üstlenebildi. Bu bağlamda söz konusu ülkelerin “alt-emperyalist” olduklarından söz edebiliriz diye düşünüyorum. Bu terimden şunu anlamak gerekiyor: Burjuvazi, Brezilya, Çin ya da Türkiye’de olduğu gibi kendi çok uluslu şirketlerini inşa edecek kadar geliştiğinde, devlet de salt yabancı serma-

yenin değil, bu çok uluslu şirketlerin de birikiminden sorumlu hale gelerek uluslararasılaşır. Dolayısıyla, tam da eski tip emperyalizm teorisinin yalnızca Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerine attığı biçimde davranmaya başlar. Bu açıdan eski, klasik anlamda “emperyal” hâle geldikleri söylenebilir.

Şurası çok açık ki Erdoğan, Arap Baharı sürecinde, Türkiye’yi sadece ekonomik anlamda değil, fakat aynı zamanda ilerici, demokratik ve ılımlı bir refah düzeni olarak da model bir ülke haline getirmek istedi. Fakat gelinen noktada, Mısır’da yaşananlardan büyük ölçüde korkmuş olması gerekir. Zira Mısır’da su yüzüne çıkan, seküler-askerî aygıtın bu süreç karşısında bir tehdit olduğu olgusudur. Ve Mısır’da yaşananların, Erdoğan’ın çoktan defterlerini dürdüğünü düşündüğü, Türkiye rejimi içerisindeki birtakım unsurlara da fazlasıyla umut ve güven aşılması muhtemeldir.

GA-BK: Peki Türkiye, Orta Doğu’da ne ölçüde alt-emperyalist bir güç olabildi? Erdoğan’ın uyguladığı projenin dış politika ayağının bir süredir bozguna uğramakta olduğunu görüyoruz. Yeni dış politika paradigmasının temelinde, “komşularla sıfır sorun” anlayışı vardı. Bugün ise Türkiye’nin İran’dan Suriye’ye ve Irak’a dek neredeyse bütün komşularıyla ve üstelik İsrail’le de ciddi sorunları var.

LP: Aslında bu şunu gösteriyor: Biz her zaman İmparatorluğu, büyük bir iktidar kaynağı olarak görme eğilimindeyiz. Oysa İmparatorluk, ezici bir yüküdür. Her bir kapitalist devletin, son derece kaotik küresel kapitalizm içerisinde, düzenin korunabilmesi için ne gibi sorumluluklar yüklendiklerine bakmalıyız. Bu aynı şekilde geniş egemenlik alanıyla ve özellikle de iktidar biçimi için de geçerlidir.

İnsanlar Amerikan’ın 60-70 yıldır dünyada neler yaptığını, gücünü hangi yollarla ortaya koyduğunu görebiliyorlar. Bunu sonu gelmeyen bir baş ağrısı olarak da değerlendirebilirsiniz. Çin Devrimi’ne müdahale ettiler, Kore Savaşı’na girdiler... Peki, ne kazandılar? Belki Güney Kore’de sermaye birikimi için bir temel yaratabildiler; ama Çin’deki ve Vietnam’daki komünist devrimleri önleyemediler. Aksine, Vietnam’da felakete battılar. Musaddık’ı devirerek büyük bir zafer kazandıklarını zannettiler fakat kısa süre içinde İran’da da kontrol edemedikleri bir devrim meydana geldi. Yani ortada, işleri sürekli berbat eden bir ABD var. Evet, kapitalizmin küreselleşmesinin koşullarını yaratma noktasında başarılı olduğunu ifade edebiliriz. Nihayetinde bütün dünya, sermayenin serbest dolaşımına açıldı. Ama işin siyasal boyutu, bitmek bilmeyen lanet olası bir baş ağrısını andırıyor. Sistem siyasal ve ekonomik krizlere o denli yatkın ki, hiç kimsenin rahat uyuyabildiğini söylemek mümkün değil. Ve böylesine kaotik bir dünyaya yol açan ABD’nin kendisidir. Bu tespit, alt-emperyalist güçler için çok daha fazla geçerli.

GA-BK: Bu durumun Erdoğan’ın da uykularını kaçırdığını söylemek olası.

LP: Evet, tam da bundan bahsediyorum.

GA-BK: Guy Standing gibi akademisyenler günümüzde toplumun esas olarak aşırı sömürüye maruz kalan kesiminin “proletarya” değil, “prekarya” (*précariat*)

olduğunu savunuyorlar. İlk sorumuz: Bu görüşü katılır mısınız? İkincisi, böylesi bir ayırım ve gözlem, günümüzde sosyalist stratejiyi nasıl etkiler?

LP: Yedek emek ordusu daima en fazla sömürülen ve en güvencesiz kesim olmuştur. Açıkçası ben “proletarya”-“prekarya” gibi bir ayırımın, gerek analitik, gerekse siyasal-stratejik açıdan kullanışlı olduğunu düşünmüyorum. 19. yüzyılı konuşurken neden prekaryadan değil de proletaryadan söz ediyoruz? Neticede bunların bir kısmı, esas olarak örgütlenerek güvenceli hale gelmişlerdi. Ve merkezini sanayi proletaryasının oluşturduğu bu kesimin dışında kalan işçilerin çoğu, 1930'lara dek tam da prekarya işlerinde çalışıyorlardı. Ve şimdi de, prekarya işlerine geri dönmek zorunda bırakılıyorlar. Bana kalırsa işçi sınıfının oluşumunu ayırım yapmasızın bir dinamik içerisinde görmemiz gerekiyor. Kapitalist toplum içerisinde, işçilerin toplumsal koşullarını istikrarsız kılan türlü güçler mevcut ki bunları öylece kestirip atmak mümkün değil. Güvencesizlik sermayenin küreselleşmesi sürecinde, dünyanın pek çok yerinde arttı. Hatta bu güvencesizliğin zengin kapitalist ülkelerin işçi sınıflarına da sirayet etmesi belki kaçınılmazdı. Küresel güneyde bu denli geniş bir proletaryanın ortaya çıkması, düşen ücretler ve artan güvencesizlikle elbette bağlantılıdır. Yani mesele, salt sosyal demokrasinin çöküşüyle izah edilemez... Elbette ki köylülükten gelen yeni emekçi sınıflar, uzun mücadeleler içerisinde kendilerine bir sosyal güvenlik temeli yaratabilmiş olan işçilerden çok daha güvencesizler. Ve istihdamın hizmet sektörüne kayması da, bu durumun önemli bir nedeni. Bizim proletarya tanımımız, emek gücü dışında tamamıyla mülksüzleşmiş insanları kapsamalı ki, emekçi sınıfların sorunlarının kaynağı da zaten budur.

Ben bu “proletarya”-“prekarya” ayırımını kullanışlı bulmuyorum demiştim. Yani prekarya bir yerde daha yoğunsa orası daha devrimcidir gibi bir çıkarımda bulunamayız. Bence temel mesele, işçilerin, işçi sınıfı kurumlarının yeniden örgütlenme sürecini nasıl yönetecekleridir. Günümüzde işçilerin sorunlarını dile getirebilmek, ancak bu şekilde mümkün olabilir.

GA-BK: Bu noktada geleneksel emek örgütlenmeleriyle ilgili bir soru sormak istiyorum. Toplumsal muhalefetin özellikle sokak eylemliliğiyle yükseldiği zamanlarda, geleneksel emek örgütlenmelerinin harekete önderlik etmede başarısız olduklarını ve kitlelerin gerisinde kaldıklarını görüyoruz. Örneğin geçtiğimiz yaz Türkiye’de gerçekleşen Gezi direnişinde böyle oldu. İşçi sendikalarının direnişe verdikleri destek son derece yetersiz ve zayıf kaldı. Dahası, işçi sınıfı siyaseti yürüten pek çok siyasi grubun da, kendi takipçilerine bile önderlik etmede başarısız olduklarına şahit olduk. Sizce bu durumun, neoliberal küreselleşme süreci içerisinde, sendikaların Keynesçi-Fordist dönemde şekillenen yapılarını ve kendi üyelerinin ekonomik/toplumsal çıkarlarını savunmakla sınırlı anlayışlarını dönüştürme acizliği göstermeleriyle yapısal bir ilişkisi var mıdır? Ve bu konuyla ilgili son bir soru: Bugün sosyalist strateji içerisinde işçi sendikalarının ne gibi bir yeri olduğunu düşünüyorsunuz?

LP: Bunlar bir hayli zor sorular ve açıkçası Türkiye özelinde ne denli geçerli olduklarından emin değilim. Kuşkusuz Batı'daki sendikalar, günümüzde işçi sınıfının hayatının merkezinde olma kapasitelerini yitirdiler. Bunlar geleneksel olarak çalışanlara güvence sağlayan, onlar adına pazarlık yapan, fabrikalarda sözleşme imzalayan kurumlardı. Ne var ki, üyelerinin yaşamlarında, yine de çok çok küçük bir yer tutuyorlardı. Bu bir yönüyle, endüstriyel ilişkiler içinde toplu sözleşme pazarlığı yönteminin yapısal bir sonucuydu. Ayrıca Soğuk Savaş koşullarında yaratıcı, radikal, Marksist unsurların sendika önderliklerinden uzaklaştırılmış olmaları da, bu duruma yol açan bir etkendi. Sonuçta 1970'lere gelindiğinde, sendikalar bir krizle karşılaştılar ve sendikacılık ciddi bir yenilgiye uğradı.

Tabi bu anlattıklarımın genel olarak güney ülkelerine, özel olarak ise Türkiye'ye ne denli uyarlanabileceğini bilemiyorum. Buralarda durum, elbette Keynesçi refah devletlerindeki gibi oldukça farklıydı. 1970'lerde Türkiye'deki emek hareketi aslında pek de devrimci sayılmazdı. Zira militanlığı devletin içine girmeye yönlendirecek siyasal araçlardan yoksundu ve sonuçta ufak tefek siyasi toplulukların (*groupuscule*) mücadelesi askeri bir diktatörlükle sonuçlandı. Dolayısıyla farklı örnekler olarak Kuzey'deki sendikal hareket ile Brezilya ya da Türkiye gibi ülkelerdeki analiz ederken, birbirleriyle karıştırmamız gerekiyor. Elbette Türkiye'deki durum hakkında çok doyurucu bilgiye sahip olduğumu söyleyemem, ama en büyük hayal kırıklığının 1980'lerde baskıya karşı gayet militan ve geniş çaplı bir muhalefet olarak ortaya çıkan Güney Kore emek hareketi olduğunu rahatlıkla söyleyebilirim. İşçi Partisi'ne koşut olarak gelişen Brezilya sendikal hareketinin de hayal kırıklığı yarattığı görülüyor. İşçi Partisi, son derece hızlı bir biçimde, tipik bir sosyal demokrat partiye dönüştü ve devletin içine girdiğinde, sendikalara devletin kaynaklarını da örgütlenbilmeleri için tahsis edeceği yönünde söz verdi. Bu sözünü gerçekten de tuttu... Paternalizmin, yolsuzluğun, patronajın alıp yürümesinden pek de çekinmiyorlardı. Ve sendikal hareket, bu kervana katılarak korporatist, yandaş bir emek hareketine dönüştü. Bu bağlamda Güney Afrika'daki durumla da paralellik kurulabilir.

Bütün bu olup bitene karşın, en azından Mısır özelinde, Arap Baharı'nın temellerindeki yeni işçi sınıfı mücadelelerini görünce, örneğin tekstil merkezlerinde 2007-2008'de yükselen mücadeleleri görünce umutlanıyorum. Bu gibi örneklerde, 21. yüzyıl koşullarına uygun bir sendikal hareketin nüvelerini bulabiliyoruz ya da Çin'deki grevlerin gücü, önemli bir göstergedir.

Açıkçası ben, mevcut sendikal anlayışın yeniden üretilebileceğini düşünmüyorum. Yeni bir tür örgütlenmeye ihtiyaç var. Bunun en belirgin örneği de Hindistan. Burada "Yeni Sendika İnisiyatifi" (*New Trade Union Initiative*) adlı bir sendika kuruldu. Bir buçuk milyon civarında üyesi var. Bu sendikanın örgütçüleri ve örgütlenenler arasında bir fark bulunmuyor. Yalnızca fabrikalarda değil, genel olarak toplum içerisinde pek çok etkinlik örgütüyorlar. Yakın zamanda Chennai'daki

Nokia fabrikasında 20.000 kadını örgütlediler. Bu süreçte sendika için tam zamanlı olarak çalışan otuz altı kadın örgütçü vardı. Bu örgütçüler sendikada kadrolu olarak çalışan militanlar.

GA-BK: Peki sendikalar, sosyalist strateji açısından küresel kuzeyde nasıl bir rol oynayabilirler?

LP: Bir kere işçi sınıfını, şimdikinden daha geniş ölçüde temsil edebilmele-ri için yeniden yapılanmaları şart. Sendikalar içinde bunu gerçekleştirebilecek unsurlar var; fakat yine de, bu işlerin altından öyle kolay kalkılamıyor. 2013'ün *Socialist Register*'inde Gindin'in "Sendikaları Yeniden Düşünmek, Sosyalizmi Yenilemek" (*Rethinking Unions, Renewing Socialism*) başlıklı çok nitelikli bir yazısı var. Bu yazıda dile getirilen görüşlere büyük ölçüde katıldığımı söyleyebilirim. Bu yenilenme süreci kuşkusuz kolay atlatılmayacak. Ama her halükarda böyle bir vizyona ihtiyaç var.

GA-BK: Şimdi toplumsal hareketlerin siyasi partilerle karşı karşıya gelmeleri üzerine bir soru sormak istiyorum. Küreselleşme karşıtı protestolar ilk başladıkları zaman, toplumsal hareketler ve siyasi partiler üzerine yürütülen tartışma bir kez daha alevlenmişti. Sizce biz solcular, bu tartışma bağlamında toplumsal hareketlere mi, yoksa siyasi partilere mi odaklanmalıyız? Ve yine bu küreselleşme karşıtı hareketin yükseldiği dönemde, Kanadalı sosyalistlerin bir bölümü "hareketten daha fazlası, partiden daha azı" gibi bir slogan üretmişlerdi. Sizce bu, bugün içersinde yaşadığımız koşullarda halen daha geçerli bir slogan mıdır?

LP: Sanırım bizim Kanada'da yaşadığımız ve Sam Gindin'in bulduğu bu sloganın da ötesine geçen deneyimin daha kapsamlı bir biçimde aktarılması gerekiyor. Küreselleşme karşıtı harekete katılan pek çok kişi, ardı ardına gerçekleşen protestolardan bıktı. Ve hâlâ bir parti oluşumunu ve devlete girmeyi inatla reddeden anarşist bir akım mevcut. Bunlar, Meksika'da Zapatista'ları destekleyen John Holloway'in ifadesiyle "iktidar olmadan dünyayı değiştirmek" şeklinde özetlenebilecek naîve anlayışı savunuyorlar. Yani bir anarşist hassasiyetten hâlâ söz edilebilir; ama çoğu insan da, bu "eylem üstüne eylem" siyasetinden fazlasıyla yılmış durumda. Bizim Kanada'daki tecrübemiz ise, insanların katıldıkları farklı toplumsal hareketleri tartışmayı bir yana bırakıp, tamamını bir araya getirerek solu yenilemek hedefi çerçevesinde şekillenmişti. Bu insanların kaynaşmış bir siyasal örgütte bir araya gelemeyecekleri zaten kanıtlanmıştı. Dolayısıyla "hareketten daha fazlası, partiden daha azı" sloganı, daha farklı bir anlayış ortaya koydu. Göçmen karşıtlığıyla mücadele edenler, çoğu aynı zamanda Troçkist olan pek çok Leninist örgütlenme vs. kendi grup kimliklerini bir kenara bırakmaksızın bu harekete dâhil oldular. Ve aslında 1970'lerden beri bilmeleri gereken şeyleri keşfederek değiştirdiler. Örneğin feminizmin önemini kavradılar. Ve yeni örgütlenmenin içerisinde birer fanatik haline geldiler; çünkü tartışmayı çoktan bitirmiş olmaları gereken meselelerle uğraşıyorlardı. Zira feministlerin henüz 1970'lerde yapmış

oldukları Leninizm eleştirisiyle, daha yeni yeni karşılaşıyorlardı.

Benim önerim şu yönde: Eğer eylem birlikteliklerini aşacak biçimde solu bir araya getirmek gibi bir niyetimiz varsa, sınırları daha net sosyalistler olmalıyız ve sınırları çok daha net bir sosyalist parti örgütü meydana getirmeliyiz.

GA-BK: Bir önceki soruya bağlı olarak gündeme, devlet iktidarı sorunu da geliyor. Geleneksel sola göre, devlet iktidarı ele geçirilmeksizin sosyalist dönüşüm gerçekleştirilemez. Fakat siz, Gregory Albo ve David Langille ile birlikte hazırladığınız kitapta, “devletin demokratikleştirilmesi”ni vurguluyordunuz. Sizce “devletin demokratikleştirilmesi”, halen daha anti-kapitalist stratejinin bir parçası olabilir mi?

LP: Evet, bu, anti-kapitalist mücadelenin en ön cephesidir. Örneğin bankaları millileştirerek birer kamu kurumu hâline getirdiğimizi ve finans sistemini demokratik iktisadi planlamanın merkezine yerleştirdiğimizi düşünelim. Bankaları tutup millileştirdikten sonra Merkez Bankası’na teslim etmek ve “haydi şimdi de bunları sosyalist bir biçimde işletin” demek, hiçbir şey ifade etmiyor. Maliye Bakanlığı ya da Merkez Bankası gibi kurumlar, kamu kurumları olsalar bile kapitalist kurumlardır. Devlet içerisinde kapitalist bir biçimde örgütlenmişlerdir. Emek-sermaye ilişkisi, metalaşma, bu kurumların bütün düzenlemeleri, kapitalist toplum hakkındaki her şey, devletin içerisinde. Artık sosyalist programı, bir siyasetler listesi olarak tasavvur etmenin zemini kalmamıştır. Dahası, artık “gidip devleti yıkacağız” demenin de bir zemini kalmamış bulunuyor. Biliyorsunuz bu, Marksistlerin, anarşistlere, kendilerinin devletçi olmadıklarını göstermek için kullandıkları bir ifadeydi. Oysa elinize bir balyoz alıp da devleti öylece yıkamazsınız.

Toplum içinde, özellikle de devletin demokratikleşmesinin öncüleri olabilecek kamu çalışanları içerisinde bir ağırlığınız olmalı. Bu kişilerin devlet birimlerini demokratik iktisadi planlamanın bir parçası olacak şekilde dönüştürebilme ve halkı, devlet araçlarını kullanarak eğitebilme, örgütleyebilme ve harekete geçirebilme kapasitelerini arttırmanız gerekiyor. Kamu çalışanları sendikaları ise kamu işçilerinin omuzlarındaki yükün ağırlığından söz ederken, insanlar refah nimetlerinden yararlanan kamu çalışanlarının kendilerine hizmet etmek yerine onları oyaladıklarından ve bunları denetlemenin güç olduğundan yakınıyor. Oysa öncü kamu çalışanları, kendileriyle kamu hizmeti alan halk arasında bir bağ kurmak durumundadır. Evet, bunu yapmak çok güç ve mevcut sendikaların da bunu gerçekleştirebileceklerine inanmıyorum. Ancak örgütlenmekte olan yeni tür sosyalist partilerin temel vizyonu, bunu gerçekleştirmek olmalı. Ve şu an için bu işçileri temsil eden örgütlenmeleri de rahatsız etmeye hazır olmaları gerekir. Bu işçilerin salt toplu sözleşme özneleri olarak görülmesine karşı çıkmaları ve toplumsal değişimin de birer öznesi olduklarını vurgulamak gerekir.

GA-BK: Özellikle 2007-2008 krizinden sonra, kemer sıkma önlemlerine karşı “İşgal Et!” gibi toplumsal hareketler gerçekleşti. Siz Wall Street hareketinin ve

protestoların esas amacının yeni siyasal örgütlenmeleri desteklemek olduğunu dile getirmiştiniz. Ne var ki genel olarak bu gibi hareketlerde, örgütsüzlüğün adeta kut-sandığına şahit olduk. Öte yandan, Ukrayna ve İtalya gibi ülkelerde uzun süredir yolsuzluk ve yoksulluğa karşı kitle hareketleri gerçekleşiyor; fakat bu hareketlerde sağcılar, her ne kadar hareketlerin önderi olmasalar da, çok önemli roller üstleniyorlar. Son dönemdeki kitle hareketlere baktığımızda, radikalleşme ve sol siyaset arasındaki ilişkiyi nasıl anlamlandırmamız gerekiyor? Ve mevcut durumu, nasıl solun lehine değiştirebiliriz?

LP: Bence “İşgal Et!” hareketiyle İspanya’daki *indignadolar* (“öfkeliiler”), Yunanistan’daki genel grev ya da Ukrayna’da olup bitenler arasındaki farklılıklar dikkatle incelenmeli. Ukrayna’daki birtakım protestoların temel talebi, neoliberal küreselleşme ile bütünleşmektir. Oysa İspanya’daki *indignadolar* ya da Yunanistan’daki genel grevciler, bunun tam aksini talep ediyorlar. Rus emperyalizminin milliyetçi bir temelde reddi, zaman zaman son derece gerici bir şekle bürünerek, bütün Doğu Avrupa’ya yayılıyor. Ukrayna milliyetçiliği, çok açık bir biçimde faşizme, ırkçılığa ve anti-semitizme meyletmektedir. Yunanistan’da da, genel grev ve protesto dalgasının bir parçası olmasa bile, gelişen bir faşist hareket mevcut. Şüphesiz bu da, Yunanistan’ın başına gelen korkunç felaketin bir sonucudur. Fakat Ukrayna’da, toplumsal hareket karman çorman bir çorba gibi duruyor. Şuna dikkat etmek gerekiyor: Kapitalizmin krizi sürecinde, Avrupa’nın çeşitli bölgelerinde aşırı sağ milliyetçiliğin yükselmesi gibi bir tehlike mevcut. Ve bu durum, neoliberal küreselleşme açısından gerçekten de bir kırılma yaratabilir; ancak sağa doğru bir kopuş yönünde... Öyleyse burada şu soru gündeme geliyor: Aşırı sağın yükseldiği bu ülkelerin, Almanya ve İtalya’daki gibi, sermaye birikimini tek bir ülkede gerçekleştirmeye meyilli burjuvazileri nerede? Açıkçası ben, söz konusu ülkelerdeki burjuvazinin böylesi bir projeyi destekleyecek kadar güçlü olduklarını düşünmüyorum. Fakat yine de durumu yakından izlemek gerekiyor. Öte yandan solun, *Altın Şafak* gibi örgütlerden çok fazla korkmasına da gerek yok. Eğer yeni bir tür faşizm yayılmak üzereyse, hepimizin sosyalist örgütlenmenin inşası tartışmalarını bir yana bırakıp anti-faşist bir halk cephesinde biraraya gelmemiz gerekir. Ama henüz böyle bir aşamada olduğumuz kanısında değilim. Ve böyle bir aşamaya, kaçınılmaz olarak ulaşacağımızı da düşünmüyorum. Zira sermaye, Almanya ve İtalya’da olduğu gibi fazlasıyla millî bir kapitalizme geri dönmeyi kendi çıkarına görmüyor. Kaldı ki sol ya da “İşgal Et!” türü eylemler de, sağcı unsurların gölgesinde kalmış değil. Liberteryenizm ve anarşizm arasında koşutluklar bulunması, bunların bir ve aynı oldukları anlamına gelmiyor.

Bence burada vurgulanması gereken şudur: Evet, yaşananlar son derece etki-leyiciydi. Ancak, yeni bir siyasal örgütlemeye ihtiyaç olduğunu dile getiren bizler, bu hareketlerin tükeneceklerini de söyledik. İnsanlar bir şehir meydanını ele geçirdiklerinde ve dört, beş ya da altı ay kadar burada yaşadıklarında, bunun yeni

bir dünyanın işaretçisi olarak başarıya ulaşacağı söylenemezdi ve nitekim başarıya ulaşmadı da. Bu protestolardan etkilenen pek çok insan, siyasete katılmaya açık hale geliyor. Ama sorun, bu katılımın iki seçim arası dönemde eylemlere katılıp, seçimler geldiğinde oy vermeye gitmekle sınırlı kalması. Mısır seçimlerinde ya da Obama'nın seçildiği 2012 seçimlerinde olan buydu. Oysa seçimler arasındaki süreçte, siyasal örgüt kurmaya odaklanmak gerekiyor. Ve bu örgütlenmelerin kısırımında seçim sonuçlarına çok da fazla kafayı takmamaları lazım. Elbette seçimler esnasında ortaya bir program koyacaklar; fakat siyasi örgütlenme gerçekleştirilirken esas mesele bir eğitim kapasitesini geliştirmektir ve bu da uzun, yavaş bir süreçtir.

GA-BK: Son sorumuz neoliberalizmin geleceğiyle ilgili. Biliyorsunuz, 2008 finansal çöküşünün hemen ertesinde pek çok kişi, bu krizin neoliberalizmin sonunu getireceğine inanmıştı. Öte yandan siz aksini, krize verilen küresel tepkinin genel mantığının çok daha neoliberal olduğunu ve gerek küresel güneyde, gerekse küresel kuzeyde niteliksel bir dönüşüm şansının oldukça zayıf olduğunu ileri sürdünüz. Sonuçta krizin üzerinden altı sene geçti. Küresel kapitalizmin kriz yönetimi stratejileri hakkında ne düşünüyorsunuz? Neoliberalizmin ufak tefek rötuşlarla tekrar istikrarı sağlama şansı var mı; yoksa bizi çok daha fazla siyasal/ekonomik belirsizlik ve istikrarsızlık mı bekliyor? Ve neoliberalizmin krizine göğüs gerecek bir sol stratejinin merkezinde ne olmalı?

LP: Önceki sorulara verdiğim yanıtlar, aslında bu sorunun da yanıtını içermiyor mu? Bir kere krize gelmeden önce şunu kavramamız gerekiyor: Neoliberalizm, daha az devlet müdahalesi demek değildir. Dolayısıyla bir kriz anında, daima gerçekleşmekte olan devlet müdahalesiyle karşılaşmamız hiç de şaşırtıcı değil; zira neoliberalizm zaten devlet müdahalesini içermektedir. Neoliberalizmde devlet müdahalesinin hedefi, sermayenin serbest dolaşımına imkan tanımak ve emek piyasası liberalizasyonunun koşullarını yaratmaktır. Bu anlayışı ortaya koyan insanlar, neoklasik iktisatçıların aksine, hiç de piyasanın kendi dengesini bulacağını düşünmediler. Bunlar, son derece pragmatik insanlardı ve piyasanın dengesiz bir istikrar yarattığını anlamışlardı. Tam da Amerikan Maliye Bakanlığı'nın ortaya koyduğu üzere, devlet müdahalesinin amacı, olası bir çöküşü önlemektir. Yani 2007-2008'deki gibi büyük bir kriz gerçekleştiğinde, daha kapsamlı müdahalelerin gündeme gelmesi kaçınılmazdı. Gördük ki, bazı açılardan ABD Merkez Bankası, Milton Friedman'ın 1930 krizinde uygulanması gerektiğini söylediği politikaları uygulayarak, krizin Büyük Buhran benzeri bir duruma dönüşmesini engellemekte oldukça başarılı oldu. Friedman, "para basın, bankaları sıkıştırmayın, iflas etmelerine izin vermeyin, ne olursa olsun açık kalmalarını sağlayın" diyordu ve yapılan tam da bu oldu. Bunu öylesine karmaşık bir biçimde yaptılar ki insanlar ABD Merkez Bankası'nın sadece Amerikan ekonomisi için değil, Avrupa ekonomisi için de ne kadar kapsamlı bir parasal genişleme programı uyguladığını kavrayamadılar. ABD Merkez Bankası, gecelik borçlanma faiz oranlarını düşürerek New York ban-

kalarının Avrupa bankalarına borçlandırabilmesini güvence altına aldı. Bunu tabi ki iyi niyetinden yapmadı. Eğer bu bankalardan tek bir tanesi bile çökse, bunun, küresel sistem üzerinde yıkıcı bir etkisi olurdu. Bu nedenle ABD Merkez Bankası kriz süresince oldukça etkindi ve yapılanlar, örneğin Yunanistan'da işsizlik yüzde 20-30'lara varmış olsa bile, pek çok yerde krizin Büyük Buhran'daki gibi bir hal almasının önüne geçti.

Bu kriz ayrıca, Amerikan hegemonyasının sorgulanmasının ve Amerikan dolarının tepe taklak gitmesinin de bir hayalden ibaret olduğunu gösterdi. Krizden bu yana yaşanan bütün gelişmeler, dünya burjuvazisinin, sermaye dolaşımının ve ticaretin temel direği olan Amerikan dolarının değerine güvendiğini göstermektedir. Sistemin içine atılan paradan pay kapmak için herkes adeta birbirini ezdi. Ve dahası, ABD'nin değil sadece G7 ülkelerini, G20 ülkelerini bile ne ölçüde eşgüdüm içinde tutabildiğini gördük. Bu ülkelerin krizi fırsat bilip gümrük duvarları dikmelerini ve sermaye denetimi uygulamasına gitmelerini önledi. Kaldı ki, G20 ülkelelerinin, özellikle de yıkımın sorumluluğunu almaya en hazırlıksız olan Almanların, bu kurallara uymalarını sağlamak, bir bakıma yapılması en zor şeydi. Bu durumun kökleri 1970'lere dek uzanıyor. Dolayısıyla Amerikalılar, Almanların Avrupa'nın çevre ülkelerinin gırtlığına çöküp para sızdırmasını korkuyla izliyorlar. Ve bana kalırsa bu durumdan hiç de memnun değiller. Aslında bu da, Amerikan gücünün sınırlarını ortaya koyuyor. Örneğin, Almanlara ne yapacaklarını söyleyemiyorlar. Almanlar, diğer ülkeleri Avrupa Merkez Bankası'nın miktar kısıtlamalarına ikna ettiler ve Yunanistan'ı adeta kefaletle serbest bıraktılar. Bana kalırsa, belki size bunun hakkında bir kanıt gösteremem ama, Amerikalılar etkili bir kemer sıkma politikasının sermaye denetimini de beraberinde getirmesinden fazlasıyla korktu. Bunun kötü bir örnek teşkil edeceğini düşündüler. Belki iş o kadar ileri gitmedi, ama neticede yaptıkları, Almanların yanına kâr kaldı.

Pek çok insanın aksine ben, tasarruf tedbirlerinin başlı başına bir strateji olduğu kanısında değilim. Bu durum, Birleşik Krallık'ta Cameron örneğinde açıkça görülebilir. Yine söz konusu tedbirler, Obama yönetimi için de bir strateji olmaktan çok, Amerikan kongresindeki çeşitli unsurlar arasındaki bir uzlaşının sonucuydu. 2009'da, 2. Dünya Savaşı sonrası dönemin en kapsamlı tasarruf teşvik paketi gündeme geldiğinde, bütün iktisatçılar paketin önünü almak için Obama'nın çevresini sarmışlardı. Bu durum da şüphesiz, Amerikan siyasetindeki güç dengelerinin bir sonucuydu. Dolayısıyla biz solcular için neoliberal stratejinin tasarruf yöneliminin kaçınılmaz olduğunu açıklamak hiç de zor olmasa gerekir. Kaldı ki, sermaye denetimi olmaksızın tasarruf tedbirleriyle yapılabilecekler fazlasıyla sınırlıdır.

Daha önce de ifade ettiğim üzere, uzun süreli bir stagflasyon içerisindeyiz. Büyüme oranları çok düşük ve yolda çok fazla tümsek var. Ama bu ne kapitalizmin, ne dinamik sermaye birikim sürecinin, ne de neoliberalizmin sonu geldi demek değil. Fakat bu durum, elbette yeni krizler yaratacaktır. Bunu Hindistan'da,

Türkiye’de, Brezilya’da görebiliyoruz. Yüksek faiz oranları sebebiyle buralara akan sermaye, ABD’nin de faiz oranlarını arttırmısıyla şimdi geri dönüyor. Türkiye ve Hindistan’da yüksek faiz oranları, sermaye birikiminin önünü kesiyor. Zira bu gibi ülkeler sisteme, ticarete, ihracata ve ithalata bağımlılık temelinde entegre oluyorlar ve sermaye Kuzey’e kolayca geri kaçabiliyor. Bu durumun şüphesiz ciddi sonuçları olacaktır. Fakat neoliberalizmden ciddi bir kopuş olacağını düşünmüyorum. Bence diyebileceğimiz tek şey şu: Bir sosyalist stratejinin hedefi, olabildiğince çok ulus-devlette, sermaye denetiminin uygulanabilmesini sağlamak olmalı. Bu, sermayenin serbest dolaşımının emeği adeta kırbaçlaması önünde bir engel olacaktır. Elbette ki bu dediğim, tutup da bankaları kamulaştırmakla halledilebilecek bir mesele değil. Dolayısıyla bir iktisadi planlama sistemi ortaya koymadan salt bankaları millileştirmek için daha radikal bir program gündeme gelmeli. Nereye, ne gibi ve nasıl bir yatırım yapılmalı ki, tarıma dayalı ihracattan çok iç piyasaya dönük bir üretime geçilebilsin gibi sorular, iktisadi planlama yeniden gündeme alınmadığı müddetçe havada kalır. Geline nokta ise, bankaların, finans kurumlarının, emekli fonlarının radikal bir biçimde içiçe geçtiklerini hesaba katmadan iktisadi bir planlamadan söz edemezsiniz. Yani salt tasarruf teşvik paketleriyle işin içinden çıkmak ya da Keynesçi refah devletine geri dönmek mümkün değil. Ancak burada şöyle bir sorun var: İnsanların asgari ücretlerin iyileştirilmesi gibi yakıcı talepleri var ve neoliberalizme alternatif teşkil edecek bir program karşısında, “bu çok uzun vadeli bir program, bizim ise daha acil reformlara ihtiyacımız var” diyebilirler. Öyleyse bu insanları nasıl kazanacağız? İnsanların acil beklentileri ve bizim uzun vadeli programımız arasında nasıl bir köprü kurulabileceği, ciddi bir çelişki olarak önümüzde duruyor.

GA-BK: Çok teşekkür ederiz.